

POLITICA GUVERNULUI UNGARIEI ÎN TRANSILVANIA ȘI EVOLUȚIA RELAȚIILOR ROMÂNNO-AUSTRO-UNGARE (AUGUST 1913-IUNIE 1914)

Nicu POHOAȚĂ *

Abstract: The Hungarian government's politics in Transylvania and the evolution of the Romania-Austro-Hungaria relations (August 1913 – June 1914)

The author researched the orientation of Romania's external politics regarding the politico-military groups of the great powers, the Triple Alliance and the Triple Entente, during the period between the Treaty of Bucharest from 1913 and the crisis from July 1914, which prefaced the ignition of the First World War.

The study represents a thorough treatise of the evolution of the relations between Romania and Austro-Hungarian Empire, which were mostly determined by the politics of the Hungarian government towards the Romanians from Transylvania, but also by Wien's and Berlin's diplomatic efforts to maintain Romania in the political orbit of the Central Powers.

The author emphasizes the main factors that contributed to Romania's detachment from the Central Powers and to its external politics reorientation towards the Entente.

Keywords: *external politics orientation, politico-military groups, alliance treaty, the Hungarian government's politics in Transylvania, public opinion, external politics reorientation.*

Desfășurarea celui de-al Doilea Război Balcanic a pus în evidență nonconformismul politicii externe românești față de cea a Austro-Ungariei și precaritatea alianței dintre cele două state, deși nu de mult timp reînnoită.

* Lector univ. dr., Facultatea de Arhivistică, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, președintele comisiei de cenzori a Societății de Științe Istorice din România.

Totodată, disensiunile dintre România și Austro-Ungaria au reflectat materializarea unei tendințe mai vechi de detașare a României de Austro-Ungaria, fapt care a contribuit la agravarea crizei care se manifestase în sistemul Triplei Alianțe. Evoluția relațiilor româno-austro-ungare în perioada ulterioară Conferinței de pace de la București s-a înscris pe aceeași traiectorie, ceea ce arată că disensiunile dintre cele două state nu erau legate de factori conjuncturali, ci de factori obiectivi, care țineau de însăși fundamentele politicii externe a statului român.

Așa cum se știe, regele Carol I era conștient de multă vreme de iminența destrămării Austro-Ungariei, situație care ar fi făcut posibilă unirea cu România a teritoriilor locuite de românii din cuprinsul Dublei Monarhii. Momentul unui astfel de deznodământ era însă greu de anticipat. Pe de altă parte, suveranul român rămăsese, așa cum el însuși se caracterizase, „*un bun prusac și un bun german*”¹. În concepția sa, menținerea orientării politice spre Germania trebuia să reprezinte un reper de bază al politicii externe a României. De aceea, după Pacea de la București, având în vedere bunele relații dintre București și Berlin, Carol I dădea asigurări atât la Ballplatz, cât și la Wilhelmstrasse, că România își va continua politica externă alături de Puterile Centrale². La rândul său, Titu Maiorescu făcea aprecieri asemănătoare. N. Iorga scria despre prim-ministrul român că „*Titu Maiorescu, proptindu-se contra opiniei publice, nu pierdea nici o ocazie ca să afirme că în politica externă a României nu s-a schimbat absolut nimic*”³. Dincolo de aceste declarații, făcute la cel mai înalt nivel, rapoartele politice ale reprezentanților Puterilor Centrale în România erau îngrijorătoare, arătând o altă stare de fapt. Guvernele de la Viena și Berlin erau amănunțit informate de substratul animozității crescânde a poporului român față de monarhia habsburgică, de progresele influenței Antantei în România și de poziția guvernului de la București în relațiile sale cu Puterile Centrale, care au evoluat de la declarații mai mult platonice de fidelitate față de Tripla Alianță până la recunoașterea imposibilității în principiu a aplicării clauzelor vechiului tratat secret, reînnoit de-abia cu câteva luni înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Balcanic⁴.

¹ B. von Bülow, *Mémoires*, IV, Paris, 1928, p. 431.

² Gh. N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță (1878-1914)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 362.

³ N. Iorga, *Supt trei regi*, Editura Pro, București, p. 147.

⁴ Despre conținutul unor asemenea rapoarte politice vezi Gh.N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 365-367.

Credem că se cuvine să insistăm asupra unora dintre aceste rapoarte politice, mai puțin utilizate în istoriografie, deoarece sunt deosebit de sugestive pentru punerea în evidență a noului curs al politicii externe a României după Pacea de la București. Astfel, într-o notă a Legației imperiale germane din România către Cancelaria din Berlin, din 14/27 august 1913, Waldburg, însărcinatul cu afaceri german din capitala României, arăta că „**în convorbirea pe care a avut-o cu Majestatea Sa regele, acesta a caracterizat relațiile României cu Austro-Ungaria ca fiind proaste** (s.n.). *Din nefericire, în ultimul timp au fost din nou semnalate în Ungaria acte neprietenoase față de românii de acolo, ca de exemplu, interzicerea unei adunări a învățătorilor români*”⁵. În aceeași notă, Waldburg arăta că regele Carol I i-a declarat ministrului Austro-Ungariei, Fürstenberg, că „*el nu va tolera o Bulgarie mare și că, la nevoie, va merge cu Serbia împotriva Bulgariei. Plenipotențiarul a fost foarte uluit și a trimis neîntârziat la Viena pe consilierul de legație baronul Haymerle. În Viena însă s-a făcut declarația că, pentru Austro-Ungaria este imposibilă o «Serbie mare», de aceea trebuie să se meargă cu Bulgaria*”⁶. Într-un alt raport către cancelarul Germaniei, Theobald von Bethmann Hollweg, din 3/16 septembrie 1913, Waldburg menționa unele aprecieri ale lui I.I.C. Brăianu, șeful Partidului Liberal și prezumtivul viitor prim-ministru: „*Indispoziția față de Austro-Ungaria este atât de mare, încât azi auzi aproape pe fiecare om cult din țară vorbind împotriva monarhiei vecine. [...] În timp ce animozitatea împotriva țării prietene a câștigat teren, au început influențe franceze și ruse, care au găsit în domnii Schebeko și Blondel promotori zeloși. În special plenipotențiarul francez a desfășurat o vie activitate în favoarea Rusiei și, trebuie recunoscut, că nu fără succes. Simpatii pentru această țară vecină n-au fost desigur create, dar nu trebuie trecut cu vederea că Basarabia este ca și uitată, în timp ce ochii fiecărui român sunt îndreptați, mai mult decât oricând, asupra Transilvaniei. E lesne de înțeles că această tendință, prin indispoziția creată împotriva Austro-Ungariei, câștigă în mod necesar extindere* (s.n.). *Politica neabilă a Ungariei, care în ultimul timp a ieșit din nou la suprafață în tratarea problemei diocезelor*”⁷, sporește în România

⁵ Ardeleanu, Ion, Vasile Arimia, Ionel Gal, Mircea Mușat (coord.), *1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe (1879-1918)*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 343 (se va cita *1918 la români*).

⁶ *Ibidem*.

⁷ Printr-o nouă împărțire administrativă bisericească (1912) guvernul ungar a repartizat diocesele române la episcopatul greco-catolic din Hajdudorog, nou înființat, urmărind

*indispoziția împotriva acestui stat*⁸. I.I.C. Brătianu adăuga că „**bunele relații cu Austro-Ungaria depind cu totul de tratarea problemei românilor din Ungaria** (s.n.). **În România există legături organice strânse cu compatrioții de acolo**”⁹. În finalul raportului său Waldburg conchidea: „*Aproape că nu este de temut că relațiile politice ale României cu Austro-Ungaria vor cunoaște o schimbare, atâta timp cât regele Carol, cu puterea lui dovedită, conduce destinele acestei țări. Pe de altă parte, nu poate fi tăgăduit că în cercurile cele mai largi ale țării problema românilor din Ungaria este simțită ca un ghimpe în propria carne. O tratare mai binevoitoare a acestei chestiuni din partea austro-ungară ar putea constitui soluția pentru crearea unor relații durabile cu statul vecin*”¹⁰.

Într-o scrisoare din 21 octombrie/3 noiembrie 1913, șeful Marelui Stat Major al Austro-Ungariei, Franz Conrad von Hoetzendorf, către ministrul Afacerilor Externe austro-ungar, Leopold Berchtold, făcea următoarele aprecieri despre politica externă a României, după citirea unui articol publicat în presă de către N. Iorga: „**În legătură cu cele expuse în acest articol de ziar și cu informațiile care mi-au parvenit dintr-o sursă de încredere, mi-aș permite să-mi exprim părerea că nu se mai poate conta pe o Românie care să fie de partea noastră într-un viitor război, că România ar putea să se găsească chiar în rândurile inamicilor noștri** (s.n.), **însă la izbucnirea unui război va aștepta probabil, pentru ca la urmă să treacă de partea celui mai mare. Ideea «României Mari» a câștigat în așa măsură teren solid, încât Transilvania și Basarabia reprezintă obiectivele cele mai**

scopurile politicii sale de maghiarizare. În legătură cu această problemă, I.I.C. Brătianu a intervenit pe lângă guvernul ungar condus de contele Tisza, fără a se ajunge însă la un rezultat favorabil pentru românii din Transilvania. Constituirea episcopiei greco-catolice de limbă maghiară de la Hajdudorog, în zona Nord-Vestică a teritoriului românesc, a provocat impresionante adunări populare și violente campanii de presă. De asemenea, cei 57 de deputați români exprimau în parlamentul din Budapesta totală neîncredere a populației române față de guvernul ungar, care elaborase și un proiect de lege electorală, menit să eludeze introducerea votului universal. Vezi Teodor Pavel, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale (1878-1914)*, vol. II (1894-1914), Editura Facla, Timișoara, 1982, p. 114-115. Este semnificativ că o delegație, din care făcea parte și Vasile Lucaciu, s-a deplasat la Roma pentru a informa despre opoziția românilor față de înființarea episcopiei de Hajdudorog. Cu toate acestea, Vaticanul a emis Bula papală prin care noua episcopie a fost recunoscută, în ciuda protestului românesc. Pentru amănunte, vezi Liviu Maior, *Mișcarea națională românească din Transilvania. 1900-1914*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 94-95.

⁸ *1918 la români*, vol. I, p. 348.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 349.

apropiate spre care tinde România, privirile fiind deocamdată îndreptate mult mai intens asupra Transilvaniei decât a Basarabiei (s.n.)”. Franz Conrad von Hoetzendorf, în calitatea oficială de mare răspundere pe care o avea, sugera șefului diplomației austro-ungare și soluția pe care o preconiza: „*Luând în considerare importanța hotărâtoare pe care această problemă o are pentru acțiunile de pregătire de război care cad în competența poziției mele profesionale, trebuie să spun că avem o datorie necondiționată să realizăm, potrivit celor stabilite formal, alipirea României printr-un tratat la Tripla Alianță – așa cum statele acestei alianțe au încheiat între ele tratatul* (s. n.)– *căci, dacă nu se reușește, nu știm pe ce putem conta și vom fi expuși eventual – așa cum am mai spus – pericolului unei dușmăanii active din partea României. Deocamdată, atâta timp cât trăiește regele Carol, această direcție extremă nu este probabilă, dar așa cum a arătat istoria celei mai recente perioade, regele a fost târât, împotriva convingerii sale, într-o acțiune care desigur n-a fost în interesul nostru și acest lucru s-ar putea repeta*”¹¹. Despre succesorul la tronul României, prințul Ferdinand, care „*este foarte accesibil influențelor din afară și în special ale soției sale*”, Franz Conrad von Hoetzendorf își exprima opinia că „*nici o garanție nu oferă că în momente grave va rămâne de partea noastră* (s.n.), *înfruntând toate elementele care se vor năpusti asupra lui*”. Prințul Carol – adăuga generalul austriac – „*este altfel, dar din punct de vedere al Monarhiei nici el nu este mai bun. El are ceva de la mama sa, inteligentă și impulsivă, a fost educat în spiritul ei și în spiritul șovin românesc (în special de prof. Iorga), este ostil străinilor și trece încă de pe acum drept creatorul chemat al «României Mari», ceea ce este echivalent cu cucerirea Transilvaniei, în primul rând, și a Basarabiei, în al doilea rând* (s.n.)”¹².

Cât despre amintitul articol scris de Iorga, anexat scrisorii generalului Conrad von Hoetzendorf, reținem doar, din nevoia de concizie, câteva aprecieri ale savantului român: „*Politica viitoare a României este politica intereselor națiunii române, sprijinită pe energia, solidaritatea și organizarea tuturor românilor. [...] Eu sunt și acum împotriva unei alianțe cu Austro-Ungaria. Cu cine să te aliezi? Cu jumătatea austriacă care nu înseamnă nimic, sau cu jumătatea ungară care ne este ostilă? Austria, după părerea mea, nu are nici un viitor. [...] Pe ce se sprijină Germania? Pe elementul german. În perspectiva descompunerii Austriei, Germania va*

¹¹ *Ibidem*, p. 351.

¹² *Ibidem*, p. 351-352.

prefera însă, după părerea mea, să-și anexeze pe germani decât să sprijine o formație care este condamnată la moarte”¹³.

Așadar, atitudinea ostilă Austro-Ungariei, manifestată la nivelul opiniei publice din România, dar și în rândul liderilor politici de la București sau al oamenilor de cultură, crea o stare de îngrijorare în capitalele Puterilor Centrale, atât Berlinul, cât și Viena conștientizând că perpetuarea acestei stări de spirit poate influența orientarea politicii externe a României. Pentru a se contracara o eventuală reorientare a României către Antanta a fost numit ca ministru al Austro-Ungariei la București, în noiembrie 1913, Ottokar Czernin, personalitate politică de prim ordin, prieten cu Franz Ferdinand și considerat succesor al lui Berchtold la conducerea diplomației austriece. În conformitate cu instrucțiunile primite, Ottokar Czernin trebuia să aibă în vedere „a clarifica neînțelegerile ivite între Viena și București [...] în ultima criză balcanică, de a exercita o influență asupra factorilor de conducere și asupra opiniei publice din România, în sensul reluării politicii de strânsă colaborare cu Austro-Ungaria și, în orice caz, de a realiza curând o clarificare deplină a relațiilor noastre cu România”¹⁴. Semnificativ este faptul că între multe detalii care însoțesc prezentarea obiectivelor misiunii lui Czernin la București se menționează: „Nu vreau desigur să pun la îndoială loialitatea și fidelitatea de aliat a principelui german (regele Carol I – n.n.), care conduce de decenii, cu mână înțeleaptă și puternică destinele României. Dar în România, mai mult decât în altă țară, monarhul este silit – datorită originii străine a dinastiei – să asculte vocea poporului în deciziile pline de consecințe ale politicii externe. Că starea de spirit a poporului român a fost numai aparent prietenoasă față de noi a dovedit-o trecutul cel mai recent. Atâta timp cât o astfel de stare domină opinia publică din România, în special în armată, nu ne putem aștepta că forța regelui ar fi suficientă la un moment dat să determine poporul român să-și îndeplinească datoria de aliat și frăția de arme cu noi (s.n.). N-ar folosi la nimic dacă am voi să închidem ochii față de aceste fenomene. Ci mai curând trebuie să purtăm la București o discuție sinceră și să insistăm ca poporul român să fie lămurit cu privire la relația de alianță cu Monarhia și deci de partea cui se va afla România, în cazul unor mari decizii. [...] Abia când Maiestatea Sa regele și guvernul român – prin publicarea oficială a tratatului – își vor dovedi hotărârea fermă de a rămâne necondiționat la alianța cu noi și după ce opinia publică din

¹³ *Ibidem*, p. 352.

¹⁴ *Ibidem*.

România va fi ratificat oarecum această hotărâre prin acordul ei, putem considera ca restabilită acea deplină reciprocitate în relațiile noastre cu România, care singură ne-ar face posibil să ne încredem liniștit în alianța cu România și să facem din ea pivotul politicii noastre balcanice (s.n.)¹⁵.

La scurt timp după instalarea sa la post, Ottokar Czernin și-a dat seama de imposibilitatea publicării tratatului de alianță cu România din cauza opiniei publice românești care era în mod categoric împotriva alianței cu Austro-Ungaria. În raportul său din data de 22 noiembrie/5 decembrie 1913 către șeful diplomației de la Ballplatz se arăta, printre altele, că ***„în problema românilor aspectul de politică internă este absolut inseparabil de aspectul politicii externe (s.n.). [...] Într-un stat unitar național există uneori o singură stare de spirit, în timp ce la noi există totdeauna mai multe, care se anulează și se paralizează reciproc. Noi n-am purtat și nu vom purta niciodată un război în spatele căruia se află simpatiile întregii Monarhii. [...] Într-un stat unitar național, unde uneori nu există decât o singură (s.n.) voință a întregului popor, nici un monarh nu va putea purta un război împotriva voinței poporului său, oricât de multe tratate scrise l-ar obliga moral. Dacă încearcă, își va risca tronul și dinastia și tot nu va realiza nimic (s.n.)***”. Czernin era de părere că ***„trebuie creată o stare de spirit austrofilă în cercurile poporului român, fiind nevoiți să recunoaștem că Maiestatea Sa regele nu va merge niciodată împotriva întregii opinii publice. Anumite evenimente recente în domeniul politicii externe n-au întărit aici simpatiile pentru Monarhie, însă marele spin care se află în sufletul poporului nu este problema «revizuirii»¹⁶, nu este politica externă a ultimului an, ci mai curând păcatele guvernelor ungare anterioare care își aduc acum roadele lor (s.n.). Maiestatea Sa regele a vorbit cu oroare de politica dusă de coaliție”¹⁷*** [...], iar ***„domnul Take Ionescu, desigur unul din cele mai bune capete din Regat, mi-a spus: «nici un om care are ochi în cap nu poate trece cu vederea că aici este punctul vulnerabil al relației dintre noi» (s.n.)***”. Având în vedere starea de spirit din România, Czernin arăta că ducerea la îndeplinire a sarcinii încredințate, de a determina

¹⁵ *Ibidem*, p. 364.

¹⁶ Czernin se referă la revizuirea de către Marile Puteri a Tratatului de pace de la București din 1913, propusă de Rusia și susținută de Austro-Ungaria, la solicitarea Bulgariei, spre nemulțumirea guvernului român.

¹⁷ Coaliția de partide aflate la guvernare în Ungaria în anii 1906-1910, de al cărei nume sunt legate legea votului “plural”, al cărei proiect a fost redactat de contele Andrassy Gyula, și adoptarea unor măsuri de maghiarizare. Despre mișcarea națională a românilor, ca o reacție la politica guvernului Ungariei, vezi pe larg Liviu Maior, *op. cit.*, p. 102-111.

publicarea alianței secrete dintre România și Austro-Ungaria, „*are drept premisă necondiționată schimbarea stării de spirit a poporului și deci a problemei de politică internă*”. Diplomatul austriac era conștient de faptul că regele Carol I „*împotriva stării de spirit a întregului popor român nu merge, iar această stare de spirit este dependentă de ceea ce se petrece în Ungaria*”. Prin urmare, Czernin conchidea: „*Ordinul Excelenței Voastre de a realiza publicarea alianței este un lucru imposibil fără rezolvarea problemei ungaro-române și fără modificarea completă a opiniei publice de aici* (s.n.)”¹⁸.

Aprecieri similare au fost făcute și de către contele Haymerle, consilier la Legația cezaro-crăiască de la București, într-un lung memoriu din 3/16 decembrie 1913, în care se referă la starea de spirit din România devenită ostilă Austro-Ungariei, ca urmare a atitudinii Vienei față de România în timpul „*crizei balcanice*” și a situației românilor din Transilvania. În ceea ce privește publicarea tratatului de alianță, diplomatul austro-ungar considera că acest lucru este inoportun și chiar periculos. El considera că în prealabil trebuie ca guvernul ungar să întreprindă o serie de reforme în favoarea românilor de peste munți, astfel încât „*agitația făcută de cei de aici să-și piardă terenul în Transilvania însăși*”, fapt care ar duce la o schimbare a stării de spirit în România față de Austro-Ungaria. Haymerle avertiza Viena: „*Folosirea prea devreme a acestui mijloc necesar* (publicarea tratatului – n.n.) *ar putea duce chiar la o ruptură deschisă [...]. Atunci însă, când starea de spirit se va îmbunătăți din nou – și reprezentanța cezaro-crăiască de aici este încredințată că poate spera în obținerea acestui lucru printr-un pact al contelui Tisza cu românii din Ungaria –, trebuie să se treacă într-un fel la publicare*”. Interesante sunt și considerațiile în legătură cu presupusele motive pentru care regele Carol I s-a opus categoric publicării tratatului de alianță dintre România și Austro-Ungaria: „*Dacă până acum, chiar și în vremea când aveam mai multe simpatii aici, regele a ținut secret un lucru existent, cred că a făcut-o mai puțin dintr-un sentiment de teamă că tratatul ar fi nepopular, cât din sentimentul că, făcându-l cunoscut, și-ar fi atras inevitabil dușmănia Rusiei, unită cu instigația statelor balcanice, care pe atunci se aflau sub egida Rusiei, împotriva României. În vreme ce, atâta timp cât se părea că România nu este angajată față de nimeni, toate puterile râvneau la prietenia ei*”¹⁹.

¹⁸ Vezi conținutul întregului raport în *1918 la români*, vol. I, p. 373-383.

¹⁹ *Ibidem*, p. 383-386.

Despre starea de spirit din România a relatat și Ottokar Czernin în raportul său către Berchtold din 26 decembrie 1913/8 ianuarie 1914. Între altele, se arăta: „*Extrem de vanitoasă și subordonată dispozițiilor de moment, psihologia poporului a cunoscut de anul trecut o transformare completă. Înainte de războiul balcanic concepția dominantă a fost aceea că fără ajutorul unui stat mare România nu va obține nimic. Câștigarea cu ușurință a noii provincii (Cadrilaterul – n.n.), fără ajutorul nostru sau al rușilor, și, după cum mulți afirmă, împotriva voinței Monarhiei noastre, a reprimat complet fostul sentiment de dependență, făcând loc unui exuberant sentiment de orgoliu (s.n.). Acest sentiment merge atât de departe încât însuși regele, care este foarte înțelept, este complet stăpânit de această hipnoză, considerând că «succesul» României izvorăște dintr-o politică premeditată. El uită însă cu totul că ordinul pentru mobilizare a fost obligat să-l dea în condițiile unei crize de plâns și ale poziției amenințătoare a poporului. [...] Dar aceste evenimente ale anului trecut mai au o urmare foarte importantă asupra întregii politici românești. Anul trecut s-a ivit cazul, rar în istorie, când «vox populi» reprezintă «vox Dei». Dorința poporului de a lua parte la război a obligat regele și guvernul să mobilizeze și să obțină victoria, așa încât nu este de mirare că a crescut în mod cu totul exagerat creditul valorii «opinie publice» (s.n.)». În aceste condiții, pentru Ottokar Czernin a devenit evident că „nu este atât de ușor să orientezi politica de aici pe fâgașele pe care Excelența Voastră (contele Berchtold – n.n.) le consideră ca fiind cele dorite”. El împărtășea concepția șefului diplomației de la Ballplatz că menținerea vechii orientări politice a României va fi imposibilă „dacă nu se lucrează sistematic cu «biciul și cu ovăzul». Deocamdată – adăuga Czernin – pe ordinea de zi este ultima variantă...”. Din această perspectivă, Czernin considera că trebuie să acționeze în așa fel încât să-i convingă pe români că „legătura lor strânsă cu noi nu numai că este posibilă, ci este o necesitate vitală pentru ei”. În acest sens, diplomatul austro-ungar își exprima speranța în succesul unui acord ungaro-român, în legătură cu situația românilor din Transilvania, dar și în efectul pe care l-ar exercita la București amenințarea Bulgariei. În legătură cu ultimul aspect menționat, Czernin aprecia: „...în ce ne privește, noi trebuie să avem pe Cineva în Balcani și dacă acest Cineva nu sunt românii, vor fi bulgarii. Dacă românii vor vedea că noi suntem într-adevăr în stare să încheiem o alianță cu Bulgaria, atunci se vor grăbi foarte mult să ne îndeplinească dorințele. [...] Dacă vom reuși să trezim la cercurile competente de aici credința că Bulgaria dorește din toată inima o alianță cu*

noi, dar că deocamdată noi nu vrem să cădem de acord, deoarece mai întâi vrem să știm cum se va dezvolta pe viitor relația noastră cu România, în acest caz modestele mele puteri vor fi serios sprijinite”. În caz contrar, Czernin era categoric de acord să se recurgă la presiuni; „Nu avem voie să le ascundem românilor faptul că în spatele amabilității și a bunăvoinței stă, serioasă și amenințătoare, voința de fier ca, în caz că ei nu vor merge **alături de noi, atunci noi vom acționa împotriva lor și trebuie să pregătim terenul pentru ca ei să creadă în această voință de fier**”²⁰.

Starea de spirit antiaustriacă manifestată în societatea românească reprezenta un obstacol major pentru factorii de decizie din capitala României în menținerea vechii orientări politice spre Puterile Centrale. Deoarece această situație putea să afecteze raporturile româno-germane, spre sfârșitul anului 1913 s-au intensificat și acțiunile reprezentanților diplomați ai Germaniei la București. Diplomația germană de la București devenise mult mai atentă și sensibilă față de evoluția raporturilor româno-austro-ungare din momentul în care regele Carol, cât și viitorul prim-ministru, I.I.C. Brătianu, au pus în discuție, în decembrie 1913, imposibilitatea unei eventuale colaborări militare cu Austro-Ungaria, ca urmare a evoluției nefavorabile a opiniei publice din România față de Dubla Monarhie. Pe data de 6 decembrie 1913 Waldthausen a comunicat cancelarului Bethmann-Hollweg că atât viitorul prim-ministru Brătianu, cât și regele Carol i-au declarat că, în condițiile politice din acel moment, în care întreaga opinie publică este împotriva Austro-Ungariei, din cauza politicii de asuprire națională a guvernului maghiar, „**poporul român nu va merge alături de Austria în cazul unui război** (s.n.)”. „Nu este suficient să avem tratate, trebuie ca acestea să fie și populare”, ar fi declarat regele Carol diplomatului german²¹. Ministrul Germaniei nu a comunicat aceste importante declarații doar la Berlin, ci și colegului său Czernin din capitala României, care imediat a avut o convorbire cu I.I.C. Brătianu, urmată de o audiență la rege, cu care ocazie a aflat același lucru²². În urma acestor discuții, Czernin a întocmit un raport către contele Berchtold, pe data de 8 decembrie 1913, în care se insista asupra necesității unei grabnice și favorabile soluționări a problemei românilor din Ungaria. În respectivul document, Czernin caracteriza lipsa oricărei valori, într-un viitor apropiat, a

²⁰ *Ibidem*, p. 387-392.

²¹ Apud Gh. N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 368-369.

²² *Ibidem*, p. 369.

tratatului secret de alianță între România și Austro-Ungaria, acesta nereprezentând altceva decât un simplu „*petec de hârtie*”²³.

Așadar, problema nealinierii României la Tripla Alianță în cazul unei conflagrații a fost pusă, prin urmare, deschis încă la sfârșitul anului 1913, deci într-un moment în care cel puțin în cercurile politice de la București nu se întrevedea încă un conflict european imediat²⁴. Această tendință se va accentua însă odată cu importanta schimbare de guvern realizată la începutul anului 1914, prin numirea ca prim-ministru a lui I.I.C. Brătianu, cunoscut pentru orientarea sa politică filoantantistă. Se poate spune, într-un anume sens, că decizia unei reorientări a politicii externe a României fusese luată de însuși regele Carol I atunci când, spre sfârșitul anului 1913, la 8 decembrie, a dat un asemenea avertisment Vienei prin intermediul ministrului său plenipotențiar acreditat la București, iar constituirea unui nou guvern condus de către I.I.C. Brătianu nu putea să fie decât confirmarea unei asemenea opțiuni politice.

Încă înainte de preluarea guvernării, regele Carol I l-a informat pe I.I.C. Brătianu despre reînnoirea tratatului secret de alianță cu Puterile Centrale de către Titu Maiorescu. Șeful P.N.L. a reacționat negativ, afirmând că nu se putea angaja a menține tratatul în caz de război²⁵. „*Eu mă îndoiesc, sire, că un guvern român ar putea să pună în aplicare acest tratat*”, ar fi declarat marele om politic român²⁶.

Venirea sa la putere s-a realizat într-un moment în care Puterile Centrale depuneau eforturi disperate pentru menținerea neschimbată a orientării politicii externe a României. Susținuta activitate diplomatică a lui Czernin la București a fost, după cum se știe, coroborată cu reînnoirea tratatelor de la Budapesta dintre guvernul maghiar și Partidul Național Român din Transilvania. Sub presiunea cercurilor guvernante de la Viena, prim-ministrul maghiar Tisza Istvan se hotărâse în toamna anului 1913 să ofere românilor transilvăneni unele concesii minore de natură economică, administrativă și confesională. De fapt, așa cum s-a remarcat, contele Tisza, caracterizat printr-o mare subtilitate politică, n-a urmărit altceva decât să

²³ „*Der Bundesvertrag zur Zeit nicht viel mehr West ist als die Tinte un das Papier auf das er geschrieben ist*”. *Ibidem*, p. 369. Istoricul Vasile Cristian a precizat că de fapt expresia menționată aparține diplomatului austro-ungar Förgach. Vezi V. Cristian, *1878-1914*, în vol. *România în relațiile internaționale*, (coord.: L. Boicu, V. Cristian, Gh. Platon), Editura Junimea, Iași, 1980, p. 372.

²⁴ Gh. N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 369.

²⁵ Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, Editura Albatros, București, 1994, p. 202.

²⁶ Apud V. Cristian, *op. cit.*, p. 373.

întreprindă o acțiune de diversiune, ceea ce reieșea din însăși propunerile sale făcute reprezentanților P.N.R. în cadrul tratatelor. Prin acordarea unor concesiuni de suprafață, prim-ministrul maghiar a urmărit să slăbească de fapt opoziția românilor transilvăneni, încercând să-i determine să renunțe la revendicări majore cum era cea a recunoașterii individualității etnice și politice a comunității românești din cadrul Austro-Ungariei. Adept al dualismului și al unei strânse alianțe cu Germania, contele Tisza a căutat, prin manevra întreprinsă, să afișeze o atitudine binevoitoare față de diplomația de la Ballplatz și să dea o anumită satisfacție cercurilor guvernante berlineze, foarte interesate în ameliorarea relațiilor dintre România și Austro-Ungaria. Delegații români au respins propunerile cabinetului din Budapesta, neacceptând să renunțe la cunoscutele revendicări naționale fundamentale, fapt care marca caracterul ireconciliabil al conflictului. În aceste condiții, tratativele româno-maghiare au fost întrerupte la mijlocul lunii februarie 1914, fără a se ajunge la nici un rezultat²⁷. Desfășurarea acestora a prilejuit manifestarea amplă a sentimentelor de unitate națională a românilor de pe ambele versante ale Carpaților, având și un anumit ecou în cadrul opiniei publice europene.

Faptul că tratativele româno-maghiare de la Budapesta au reprezentat doar o manevră a prim-ministrului maghiar Tisza Istvan, menită să mențină România în orbita politică a Puterilor Centrale, a fost de altfel bine sesizat de către mediile diplomatice de la București. Într-un raport din 17/30 ianuarie 1914 al ministrului Belgiei de la București, M. van Ypersele de Strihou, către ministrul de Externe belgian Julien Davignon, referitor la revendicările românilor din Transilvania și la relațiile dintre Austro-Ungaria și România, se arăta, printre altele, că „*aici lumea este sceptică în ce privește posibilitatea unei reconcilierii româno-maghiare*”. Ministrul belgian arăta că mersul greu al tratatelor și probabilul insucces al acestora s-ar datora, printre altele, opoziției șovine maghiare care considera că „*o asemenea politică pune în pericol caracterul unitar al naționalității ungare*”. Fără a se pronunța deschis asupra caracterului diversionist al tratatelor inițiate de prim-ministrul ungar, deoarece acestea la acea dată nu se încheiaseră, diplomatul belgian se întreba totuși retoric: „*Să fi fost oare contele Tisza impresionat de atitudinea opoziției?*”²⁸.

²⁷ Gh. N. Căzan, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 387-389. Despre desfășurarea tratatelor româno-maghiare de la Budapesta, vezi pe larg Liviu Maior, *op. cit.*, p. 131-143. De asemenea, Teodor Pavel, *op. cit.*, p. 116-118.

²⁸ *1918 la români*, vol. I, p. 392-396.

Eșecul inițiativelor lui Ottokar Czernin și ale prim-ministrului maghiar Tisza a amplificat starea de spirit din societatea românească, potrivit unei alianțe a României cu Austro-Ungaria. Manifestările opiniei publice românești erau urmărite îndeaproape de către diplomația austro-ungară. Rapoartele ministrului Czernin se referă atât la politica internă, cât și la politica externă. Printre altele, remarcă activitatea Ligii Culturale, demonstrațiile publice, spectacolele și articolele de presă în favoarea românilor din Imperiul austro-ungar. Se arată apoi strădaniile diplomaților austro-ungari de a împiedica asemenea manifestări²⁹.

Ministrul cezaro-crăiesc de Război, F. conte de Georgi, a trimis lui Tisza, pe data de 11/24 februarie 1914, raportul Comandantului districtual al Jandarmeriei din Bucovina în care se semnală că Liga Culturală din România și-a extins activitatea și în Bucovina, Ungaria superioară și Transilvania. În respectivul document se mai arăta, printre altele: „În România, problema Basarabiei a încetat să mai fie la ordinea zilei, acolo socotindu-se, în general, că în cazul unui război Rusia contează și pe răscoala românilor din Transilvania. [...] În România se desfășoară mari pregătiri militare în vederea sprijinirii mobilizării și, în general, este răspândită părerea că tăișul acestor pregătiri este îndreptat împotriva Austro-Ungariei. Și în sânul armatei române domnește o stare de spirit potrivit Monarhiei, care, cu ocazia demobilizării, a erupt îmbrăcând o formă ascuțită. În cuvântările adresate rezerviștilor; cu ocazia liberării lor; ofițerii i-au atenționat asupra împrăjării că, în primăvara viitoare este de așteptat o mare mobilizare al cărei scop este acela de a elibera pe românii care suferă sub jugul ungar”³⁰.

Într-un lung raport al lui Ottokar Czernin către Berchtold, din 27 februarie/11 martie 1914, diplomatul austriac atrăgea din nou atenția, foarte insistent, „asupra situației din România care devine din ce în ce mai nefavorabilă”. „Nu poate fi de competența funcției mele de a da Excelenței Voastre un sfat și sunt departe de aceasta. Dar îndatorirea mă obligă să atrag atenția Excelenței Voastre că **aici noi alunecăm cu o viteză înfricoșătoare pe un plan înclinat** (s.n.) și că nu mai este timp de pierdut, că ar fi o politică a struțului, lăsând lucrurile aici așa cum sunt, căci, în ciuda pericolului de a fi învinuit că repet de o sută de ori, trebuie să

²⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (se va cita A. N. I. C.), Fond Casa Regală, dosar nr. 16/1913. Rapoarte ale ministrului Austro-Ungariei la București, O. Czernin, către ministrul de Externe Berchtold, în perioada ianuarie-iunie 1914.

³⁰ 1918 la români, vol. I, p. 396-398.

raportez încă o dată cu insistență și apăsător că alianța austro-română este în momentul de față un petec de hârtie fără valoare (s.n.). În cazul unui conflict de natură războinică, România nu se va afla de partea Monarhiei; situația actuală este cea mai nefavorabilă posibil pentru noi". Diplomatul austriac arăta că, deoarece tratatul dintre România și Austro-Ungaria este secret, „*diplomații români acreditați în străinătate cred că nu acționează deloc împotriva intențiilor regelui lor, reprezentând o politică ce duce România în brațele Triplei Antante. Printre ei sunt mulți care preferă Triplei Alianțe puterile Antantei și, întrucât cred că regele, guvernul și fara lor sunt libere, acționează în acest sens (s.n.)*". El preciza că nici regele Carol I nu mai este dispus să susțină vechea orientare politică a României: „*Majestatea Sa este mai bătrân decât anii pe care-i are; dorința sa nu mai este de a înota în contra curentului (s.n.)*". Czernin avertiza la modul categoric, ca fiind un lucru „sigur”: „*Că ne vor lipsi cele cinci corpuri de armată române într-un eventual război rus, nu este poate lucrul cel mai important. Dar fortificarea absolut necesară a graniței transilvane împotriva României, care va costa sute de milioane, va fi inevitabilă, căci starea de spirit austrofobă, care se aprinde mereu de la sine și de aceea crește neîncetat, va transforma România din aliat în inamic (s.n.)*”³¹.

Analizând aceste știri alarmante, Berchtold, în instrucțiunile pe care i le da lui Czernin, pe data de 13/26 martie 1914, îi cerea să nu mai insiste pe lângă regele Carol pentru publicarea tratatului de alianță, ci să îl lămurească pe acesta și pe oamenii lui politici că numai aderarea sinceră și deschisă la Tripla Alianță poate garanta independența României. Berchtold arăta că nu a renunțat definitiv la ideea publicării tratatului, momentul fiind „foarte nefavorabil”, dar că acest lucru va fi posibil în viitor, solicitând în acest sens și sprijinul guvernului german: „*De aceea, preciza Berchtold, nu de mult am luat din nou contact în această chestiune cu cabinetul german și am căpătat impresia că nici la Berlin nu se subapreciază de fel pericolul poziției actuale a României față de Monarhie și față de Tripla Alianță. Am puncte de reper care mă fac să cred că partea germană se străduiește să convingă factorii românești hotărâtori despre deplina loialitate a politicii noastre și să le atragă atenția asupra necesității clarificării situației actuale echivoce. Ținând seamă de relațiile intime dintre Berlin și București, guvernul german este în măsură să întreprindă, sub forma cea mai prietenoasă, un asemenea pas și, dată fiind natura obiectului, guvernul german o poate face cu mai*

³¹ *Ibidem*, p. 398-411.

multă naturalețe decât am face-o noi. De asemenea, în aceste condiții, dacă se exercită o influență din partea Berlinului asupra guvernului român sau a regelui Carol, mi se pare că perspectiva de a obține un succes pozitiv este mai favorabilă decât dacă noi am ridica pretenții în acest sens la București. Nu vreau să spun prin aceasta – adăuga Berchtold – că noi trebuie să ne comportăm pasiv față de evoluția nefavorabilă nouă în România. Dimpotrivă, fără a cere direct să se facă public cunoscute raporturile de alianță, Excelența Voastră să binevoiți ca, în cadrul convorbirilor cu Maiestatea Sa regele și cu bărbații de stat de la conducerea României, să atrageți mereu atenția cu o perseverență neobosită și calmă asupra avantajelor unei aderări sincere și cât mai deschise a României la puterile Triplei Alianțe și să accentuați că această politică a fost în trecut și va fi și în viitor singura capabilă să protejeze independența deplină a României și să apere țara în fața pericolelor externe”. Berchtold considera că „este foarte probabil ca la București să devină accesibil argumentul că atât o poziție izolată, cât și o situație de partea Rusiei, în ciuda avantajelor trecătoare, n-ar putea decât să aducă România într-un raport apăsător de dependență față de marele vecin din nord și că pentru România prietenia Monarhiei și a Triplei Alianțe este neapărat necesară ca o contrapondere împotriva supraputerii rusești”³².

În pofida optimismului manifestat de Berchtold, de la București altfel se vedeau lucrurile. În raportul său din 20 martie/2 aprilie 1914 către șeful diplomației vieneze, Ottokar Czernin zugrăvea în culori sumbre starea de spirit împotriva Austro-Ungariei și arăta lipsa unei perspective de succes a misiunii atribuite, acea de a convinge pe români că aderarea sinceră la Tripla Alianță este în interesul României. „Excelența Voastră sunteți de părere că influența din partea Berlinului va aduce succesul dorit. Eu nu sunt convins de aceasta ...”, răspundea Czernin. Aprecierea sa se baza pe argumentul indubitabil „că mie (Czernin – n.n.), însăși Maiestatea Sa regele Carol mi-a spus că, «așa cum stau lucrurile momentan, România nu poate merge într-un război alături de Monarhie» (s.n.). [...] Am încercat de mai multe ori să atrag atenția Excelenței Voastre, continua Czernin, asupra faptului că aici sunt în luptă două orientări: una austrofilă, căreia îi aparțin regele, Maiorescu și o mică minoritate a cercurilor celor mai înalte și alta opusă acesteia, care calculează cu totul altfel”. Mai ales după eșuarea tratativelor româno-ungare, preciza diplomatul austriac, „întreaga (s.n.) opinie publică a luat o orientare antiaustriacă sau mai bine zis anti-ungară. Cu alte

³² *Ibidem*, p. 411-417.

cuvinte, între cele două curente opuse de aici, cel austrofil și cel contrar, în ultimele săptămâni a avut loc o deplasare esențială în favoarea celui din urmă". Czernin avertiza că, în situația în care regele Carol ar fi dispus totuși să mențină vechea orientare politică a țării, acest fapt ar fi imposibil de realizat datorită opiniei publice: „*Pe el îl desparte însă o tranșee largă de opinia publică și peste această tranșee el nu va trece, dacă nu va fi constrâns* (s.n.)”. Czernin se arăta neîncrezător în faptul că regele va aplica vreodată tratatul de alianță cu Austro-Ungaria. În plus, Czernin atrăgea atenția că de starea relațiilor dintre România și Austro-Ungaria profita diplomația franco-rusă, deoarece „*francezii și rușii nu privesc ca spectatori și nu așteaptă, ci lucrează intens pentru a exploata situația care și așa le-a fost pregătită prin eșuarea tratativelor de la Budapesta [...] și care sunt foarte mulțumiți dacă reușesc chiar numai ca România, fără o aderare directă la ei, să fie separată definitiv de noi* (s.n.)”³³.

Czernin a înțeles foarte bine că obiectivul fundamental al politicii Marilor Puteri ale Antantei în România îl reprezenta desprinderea statului român din sistemul Triplei Alianțe și alăturarea acestuia Triplei Înțelegeri. Din această perspectivă, putea fi considerat un succes pentru Antanta chiar și numai obținerea neutralității României în cazul unui război între Austro-Ungaria și Rusia sau a unuia continental în care să fie angrenate Marile Puteri ale celor două grupări politico-militare opuse. Punând în evidență acest pericol pentru Austro-Ungaria, Czernin ajungea totuși la concluzii greșite legate de semnificația unei eventuale politici de neutralitate pe care ar putea să o adopte România în cazul unui conflict austro-rus: „*Eu declar – arăta diplomatul austriac – că politica românească este în adevăr nesinceră, dar în nici un caz nefavorabilă lor sau mioapă. Și care este această politică? Repetarea tacticii de anul trecut la o scară mărită*”. Czernin preciza în acest sens că cea mai mare parte a populației și a cercurilor politice „*crede ferm într-un război care va izbucni mai devreme sau mai târziu între Monarhie și Rusia și vrea să fie pregătită într-un fel sau altul pentru acest caz. Aceasta înseamnă că România va aștepta mai întâi, pentru ca apoi să se alăture celui victorios și, «cu milionul său de soldați», să-i dea lovitura de moarte celui învins și, în felul acesta, să-și ia fie Transilvania, fie Basarabia. Acest lucru îl scriu zilnic, mai mult sau mai puțin deschis, ziarele de aici, îl spune poporul peste tot, îl spune și corpul ofițerilor, așa gândesc și deputații și miniștrii, așa se gândește și la Cotroceni, unde cândva rolul principal nu-l va juca partea masculină a menajului. Eu nu*

³³ *Ibidem*, p. 419-427.

*gădesc această politică din urmă nici foarte cinstită, nici prea demnă de încredere pentru alții, însă din punctul de vedere românesc n-o pot considera nici prostescă, nici nefavorabilă. [...] Logica acestei politici este mult prea pătrunzătoare și mult prea clară, pentru a o putea scoate din capul cuiva, iar amintirile anului trecut, când această politică a triumfat, nu pot fi șterse pur și simplu*³⁴.

Din perspectivă istorică, aprecierile lui Czernin despre semnificația unei politici de neutralitate pe care ar urma să o adopte România în eventualitatea unui război austro-rus ni se par a fi lipsite de temeii. Expectativa armată a României, în această situație, nu putea să fie determinată de așteptarea unui moment favorabil pentru a intra în acțiune, de o parte sau de alta a taberelor beligerante, în funcție de modul în care va înclina balanța forțelor militare angrenate în luptă. Fără a intra în detalii, subliniem doar ideea că eventuala neutralitate armată a României, la care gândea Czernin, atunci când și-a redactat raportul către Berchtold, nu putea să fie justificată în modul „*pragmatic*” în care o făcea diplomatul austriac. El însuși arătase că în cazul izbucnirii unui război european, în care în mod evident urmau să intre Austro-Ungaria și Rusia, decizia României trebuia să țină seama de starea de spirit a opiniei publice, ostilă Dublei Monarhii. Prin urmare, eventuala expectativă armată a României nu putea să fie justificată decât de cu totul alte considerente, decât acelea legate de așteptarea prefigurării unui deznodământ al conflictului, situație în care armata română ar fi intrat în luptă de partea celui mai puternic dintre beligeranți. În plus, aprecierile lui Czernin denotă o totală neînțelegere a semnificației politicii de neutralitate condiționată pe care a adoptat-o România în timpul „*crizei balcanice*”, până la intrarea acesteia în război împotriva Bulgariei. Cât despre afirmația că „*politica românească este în adevăr nesinceră*” nu putem decât să observăm că Ottokar Czernin se contrazice, din moment ce ministrul austriac acreditat la București primise avertismentul cel mai clar, din partea regelui Carol I însuși, că în cazul unui război România nu va fi alături de Austro-Ungaria, ceea ce îl determinase să atragă atenția Vienei că tratatul de alianță dintre cele două state nu este decât un „*petec de hârtie*”.

Din acest motiv, Czernin a constatat că misiunea sa care viza menținerea României în sistemul Triplei Alianțe era imposibil de îndeplinit. Czernin explica clar lui Berchtold: „*Excelența Voastră vă exprimați convingerea că, printr-o «perseverență neobosită și calmă», eu aș putea reuși «să obțin aderarea sinceră, cât se poate de deschisă, a României la*

³⁴ *Ibidem*, p. 424-425.

Tripla Alianță», căci, așa argumentați Excelența Voastră, această aderare este în interesul României, fiindcă este singura politică «capabilă să protejeze independența deplină a României și să ferească țara de pericolele externe». [...] Dacă Excelența Voastră ați fi aici numai opt zile în locul meu, v-ați convinge de imposibilitatea acelei sarcini pe care Excelența Voastră mi-o încredințați»³⁵.

Deoarece asemenea atitudine, contrară celei a șefului diplomației de la Ballplatz, putea atrage după sine retragerea sa de la post, Czernin adăuga: *„Sunt prea pătruns de sentimentul de disciplină pentru a nu mă conforma tuturor dispozițiilor și ordinelor Excelenței Voastre atâta timp cât ocup acest post. Dar vine în contradicție cu întreaga mea fire, dacă m-aș preface față de Excelența Voastră că aș considera ca având perspectivă de succes o acțiune de a cărei lipsă de succes eu sunt convins. Sunt prea pătruns de seriozitatea sarcinii mele pentru ca cineva să mă poată determina să raportez fie chiar și o iotă altfel decât corespunde convingerii mele. [...] Dar niciodată n-aș putea suporta ca mai târziu să fiu nevoit să-mi reproșez că în momente de primejdie n-am avertizat la timp»³⁶.*

Chiar și eforturile pe care le-ar depune Berlinul în acest sens, așa cum am văzut, i se păreau lui Czernin ca fiind, dacă nu inutile, cel puțin lipsite de eficiență. Practic, Czernin ajungea la concluzia că România este pierdută pentru Tripla Alianță. De aceea, în amplul său raport către Berchtold, nici nu propunea o soluție pentru a se depăși impasul în care ajunseseră relațiile României cu Austro-Ungaria. Sugera totuși că o astfel de soluție ar putea fi găsită la Budapesta, căci el constata: *„Tactica noastră aici a trebuit să se schimbe în momentul când tratativele ungaro-române au eșuat. Până atunci a existat speranța că curentul austrofil va domina și că va fi posibil să luăm apa de la moară elementelor antiaustriece. Și dacă – după cum cred mulți, nu însă eu – întreaga chestiune transilvăneană n-a fost decât un pretext, un paravan după care s-au ascuns regele și sfetnicii săi, pentru ca în spatele acestuia să poată duce o altă politică, atunci, dacă acest paravan ar fi fost înlăturat, ei ar fi ajuns într-o situație pe care am fi putut-o exploata pentru noi. Această situație favorabilă n-a fost creată, înțelegerea de dincolo de munți a eșuat și, matematic, începând din acea zi, aici au început demonstrații antiaustriece, la teatru, la Ligă (Liga Culturală – n.n.), în presă și pe stradă. Guvernul liberal, care n-a avut mult curaj și în fond a fost mereu împotriva noastră, a pierdut complet acest curaj, de când crede a*

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ *Ibidem*, p. 425-426.

observa că **întreaga opinie publică a luat o orientare antiaustriacă sau mai bine zis anti-ungară**³⁷.

Tendința unei reorientări a politicii externe a României către Antanta nu era cunoscută numai la Viena³⁸ și la Berlin³⁹. Treptat întreaga lume diplomatică europeană constata această realitate, după cum era și amplu dezbătută în presă. Semnificativ ni se pare, din acest punct de vedere, raportul din data de 25 martie/7 aprilie 1914 al ministrului Belgiei la Berlin, baronul Beyens, către J. Davignon, ministru de Externe: „În ultimul timp, presa și lumea politică din Berlin se preocupă mult de România și de **noua orientare a politicii sale externe** (s.n.). S-a discutat problema de a ști dacă ea va abandona definitiv tabăra Triplei Alianțe pentru a trece cu totul în cea a Triplei Înțelegeri sau mai degrabă a alianței franco-ruse. [...] **Războiul balcanic** – arăta diplomatul belgian – **a răsturnat eșafodajul politicii externe române și a modificat sistemul alianțelor sale** (s.n.). [...] Astăzi, guvernul liberal care se află la putere la București pentru încă un timp, după toate probabilitățile, este condus de frații Brătianu. Educația lor și ideile care au stat la baza formării lor politice nu-i apropie de Germania. Liberalismul lor înaintat se aseamănă mai curând cu radicalismul francez. Ei și-au făcut în Franța studiile superioare. Aceasta nu înseamnă că au suferit neapărat și influența guvernului Republicii. Ei sunt, înainte de toate, români de natura cea mai intransigentă, cea mai ostilă față de o imixtiune străină, indiferent din ce parte ar veni. Aceasta se știe perfect la Berlin. Aici, în Wilhelmstrasse se așteaptă, după cum m-am putut convinge, ca **România, sub conducerea Brătienilor și cu consimțământul regelui, dezamăgit de prietenia austriacă, să-și reia complet libertatea de acțiune în politica sa de mână liberă și să devină și mai mult o putere balcanică** (s. n.)”⁴⁰.

Noua orientare a politicii externe românești nu i-a determinat pe conducătorii diplomației de la Ballplatz să abandoneze lupta diplomatică pentru România, în fața Antantei, mai ales că Viena spera într-o intervenție eficientă în acest sens a Berlinului la București. Pentru a se liniști opinia publică din România, care se manifesta tot mai zgomotos împotriva alianței cu Austro-Ungaria, diplomația austriacă a avut inițiativa de a se publica, în

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Vezi pe larg *Arhiva Ministerului Afacerilor Externe.*, Fond 71-1914, E₂, Partea a II-a, Viena 1914-1924, vol. 24. Rapoarte politice de la Viena, 1914 (se va cita *A. M. A. E.*).

³⁹ Vezi pe larg *A.M.A.E.*, Fond 71-1914, E₂, Partea a II-a, Berlin, Cairo, Cernăuți, Copenhaga, Cristiania, Durazzo, 1914-1924, vol. 9. Rapoarte politice de la Berlin, 1914.

⁴⁰ *1918 la români*, vol. I, p. 427-431.

aprilie 1914, *Cartea Roșie*. Aducerea la cunoștința opiniei publice a documentelor cuprinse în respectiva lucrare, atent selectate de către Ballplatz, avea scopul declarat de a justifica politica Vienei în timpul Războaielor Balcanice, mult comentată și prezentată depreciativ în presa Imperiului austro-ungar. Se încerca astfel o „refacere” a imaginii cabinetului de la Viena în cadrul opiniei publice, care, printre altele, nu-i ierta faptul că politica promovată de contele Berchtold a dus la îndepărtarea României de Austro-Ungaria. În particular, *Cartea Roșie* urmărea să convingă opinia publică românească de sprijinul pe care Austro-Ungaria îl acordase României în perioada Războaielor Balcanice⁴¹. Asupra opiniei publice din Austro-Ungaria, „manevra” diplomației de la Ballplatz a avut efecte limitate, deoarece în presa vieneză au apărut ample comentarii care dezvăluiau caracterul tendențios al *Cărții Roșii*, aceasta nereușind să fie convingătoare pentru analiștii politici avizați⁴². Pentru opinia publică din România, la fel, eficiența unei astfel de acțiuni nu a fost decât foarte redusă, deoarece, așa cum s-a remarcat, adevăratul motiv al noii orientări politice românești era interesul României în eliberarea conașionalilor din Transilvania și realizarea unității național-statale⁴³.

La rândul său, diplomația germană era preocupată să acționeze pentru păstrarea României în sistemul Triplei Alianțe. Menținerea unor bune relații în perioada „crizei balcanice” și în cea următoare Conferinței de pace de la București oferea Berlinului posibilitatea unor demersuri credibile la București în acest scop. Guvernul german, personal Wilhelm al II-lea s-au dovedit preocupați de îmbunătățirea relațiilor României cu Austro-Ungaria. Wilhelm al II-lea proiectase chiar o vizită la București, la care ulterior a renunțat, însă a intervenit în schimb de mai multe ori la Viena și la

⁴¹ Diplomația de la Viena mai avusese și în perioada anterioară inițiative cu acest scop, dar care s-au dovedit a fi lipsite de eficiență. În acest sens menționăm presiunile pe care le făcuse Ballplatz-ul pe lângă guvernul Titu Maiorescu, cărora acesta le-a dat curs, ca în *Cartea Verde* să nu fie incluse documente care ar fi afectat imaginea de „aliată” a Austro-Ungariei (Vezi *A.N.I.C.*, Fond Casa Regală, dosar 65/1913, f. 1-6). De asemenea, solicitarea făcută de către Ottokar Czernin fostului prim-ministru Titu Maiorescu de a ține un discurs în parlament la sfârșitul mandatului său, în care să „*interpreteze odată deschis și autentic «revizuirea»*”, astfel încât să lase „*ca testament gândirea sa austrofilă*”. Dorința lui Czernin a fost îndeplinită „*în modul cel mai leal*”. (1918 la români, p. 391).

⁴² Vezi îndeosebi articolele din „*Neue Freie Presse*” (29 aprilie 1914) și „*Die Zeit*” (7, 8 și 9 mai 1914). *A.M.A.E.*, Fond 71-1914, E₂, Partea a II-a, Viena, 1914-1924, vol. 24. Rapoarte politice de la Viena. 1914, f. 15-20; 24-33.

⁴³ V. Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea (1900-1916)*. Pagini de istorie diplomatică, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 53.

Budapesta, conștient fiind de faptul că România nu poate să fie menținută în alianță cu Puterile Centrale decât prin îmbunătățirea raporturilor acesteia cu Dubla Monarhie. Or, pentru aceasta, trebuiau adoptate măsuri favorabile românilor din Transilvania și încetarea politicii de deznaționalizare a guvernului maghiar. În acest sens, Wilhelm al II-lea a avut mai multe întrevederi cu arhiducele Franz Ferdinand, problema menținerii României în sistemul Triplei Alianțe ocupând un loc central în cadrul discuțiilor. În timpul ultimei dintre acestea, cea de la Conopiște, din 13 iunie 1914, s-au stabilit jaloanele unei politici comune a Germaniei și Austro-Ungariei în Sud-Estul Europei. Printre altele, menținerea României de partea Puterilor Centrale avea un rol primordial. Potrivit acestui plan, atât Berlinul, cât și Viena trebuiau să acționeze la Budapesta pentru a influența guvernul maghiar, în vederea îmbunătățirii situației românilor din Transilvania. Semnificativ este faptul că arhiducele Franz Ferdinand, după ce a arătat că Tisza este de fapt vinovat de starea relațiilor dintre România și Tripla Alianță, l-a rugat pe împăratul Wilhelm al II-lea să-i pună în vedere ambasadorului german la Viena, Tschirschki, că de câte ori are ocazia să-l întâlnească pe Tisza să-i repete propoziția: „*Domnule, gândește-te la români!*”⁴⁴.

În concluzie, în perioada cuprinsă între Pacea de la București din august 1913 și criza internațională din iulie 1914, care avea să ducă la declanșarea Primului Război Mondial, diplomațiile austro-ungară și germană au avut o influență destul de redusă la București. Contribuia la aceasta în mod esențial starea de spirit ostilă Austro-Ungariei din cadrul opiniei publice românești, determinată, în cea mai mare parte, de politica guvernului Ungariei față de românii din Transilvania. Insuficienta coordonare a acțiunilor diplomatice întreprinse de Viena și Berlin, noua orientare a politicii externe a guvernului condus de I.I.C. Brătianu, starea tensionată a relațiilor româno-austro-ungare au creat un teren propice de acțiune Antantei în vederea atragerii României⁴⁵.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 55; vezi și V. Cristian, *op. cit.*, p. 373.

⁴⁵ Despre relațiile României cu Antanta în perioada august 1913-iunie 1914, vezi pe larg Nicu Pohoată, *România și Tripla Înțelegerere*, Editura Cavallioti, București, 2003, p. 235-270.